

ביום ההוא ישעה האדם אל עושהו

שאלות עיון בפרק י"ז

- א. עיינו בפרק י"ז – לימדו עם רש"י המצודות ומפרשי הנביא.
קושי עולה מתוך הכתובים – על איזו תקופה מדבר הנביא?
מה משמעות חזונו- ואלו מן הנבואות עוסקות בתקופתו?
נחלקו בכך המפרשים ובלימוד זה נלך בעיקר בדרכו של רש"י – בשם חז"ל.
- ב. מדוע נפתחה הנבואה ב"משא דמשק" – הרי עיקר הנבואה עוסקת במה שמתרחש בישראל ולא בדמשק, מדוע אם כן נפתחה הבנואה בכך?
- ג. "והיה כאסוף קציר קמה וזרועו שיבולים יקצור..." – האם זו נבואת נחמה או פורענות? האם "...שנים שלושה גרגרים בראש עמיר" זו בשורה בישראל?
- ד. הנבואה מסתיימת ב: "הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון..."
מדוע חשוב לנביא לסיים בפורענות לאומות העולם?
מה יחס בין תחילת הנבואה לסיומה?
כיצד זה מתחבר לכל מהלך הפרק?
- ה. כדי להבין יותר על מה מדבר הנביא בפרק זה חיזרו שוב למלכים ב' פרק ט"ז
מה קורה במלכות ישראל ובמקביל במלכות יהודה בתקופה זו?
מה עולה מתוך הנבואה להבנת נבואת ישעיה בדורינו?

משא דמשק הנה דמשק וגו', עזבות ערי ערער וגו'. מה זה עומד בדמשק ומזכיר ערוער, והלא ערוער כתחום ארץ מואב (כדכתיב במדבר ל"ב ל"ד ואת ערער" א)? אלא שלש מאות ושישים וחמשה בתי עבודה זרה היו בדמשק, כמנין ימות החמה, והיו עובדים כל אחד ואחד יומו, והיה להם יום אחד שהיו על כולן באותו היום ועובדין אותה (באותו היום) [היה חובות של כל עבודה זרות מוטלת על העובדים], וכולם עשו ישראל הגמוניאה ועבדו אותם [אגודה ואסיפה אחת לעבדן כאחת בכל יום, ולפי שעשו ישראל מעשה דמשק, לכך הזכיר מפלת ערוער שהיה בישראל אצל מפלת דמשק] ב. (שיר השירים רבה א' ל"ט, פתיחתא דאיכה רבתי י', אסתר רבה ג' ד', ילקו"ש ח"א רמז חס"ד, ח"ב רמז רי"ח)

ואני מפרשו לפי פשט המקרא על שנתחזרו רצין ופקח צן רמליהו יחד והנביא היה מתנבא על מפלת דמשק ואמר הנה דמשק מוסר מעיר ערי ערוער שהיו של פקח כבר היו עוזבות שגלו הרלוזני והגדי כבר והרי תמיד לעדרי לאן הם נתונות ורוזניס שס לאן מואב ואין מחריד עוד תהי מלכות פקח הולכת וכלה ומלכד גם שומרון בימי הושע ואז ונשצת מצר מאפרים וממלכה מדמשק שיהרג רצין:

באפוף קציר קמה. כמו שצעת קצירת קמה אוסף הקוצר צמ הקמה ביד אחת וזרועו השנית שזלים יקצור צמגל כן יעקור סנחרז ויגלה הכל ואף לקט הנושר בשעת קצירי ילקט וישאנו כלומי אף הצורחים לא ימלטו מידו וילקטום (כמו שמלקט שזלים סא"א).

4

(ו) ביום

ההוא, הנה בין עובדי האלילים היו שתי כתות, כת אחת הכחישו בורא שמים וארץ לגמרי, והיו מיחסים הכל אל האליל, וכת אחרת הודו כי נמצא יוצר כל, רק כפרו בהשגחתו ואמרו עוב ה' את הארץ לממשלת הכוכבים, וחשבו כי האליל יהיה האמצעי בינם לבין ה', ועל ידו יקבלו השפע מאת ה'. לעומת זה אמר כי ביום ההוא יסורו שתי הכתות. נגד הכת הראשונה אמר

ביום ההוא ישעה האדם על עשהו ויכיר כי יש אלוה שעשהו הוא הכורא כל ולא האליל עשהו, ולעומת שעדיין יש לטעות ככת השניה, שאף שה' עשהו, מ"מ אינו משגיח עליו, וכוה אף שישעה בנופו אל עושהו, מ"מ יעשה את האליל אמצעי בינו ובין ה', ויכוין אליו בעבודתו להוריד על ידו השפע, שזה שאף שכנופו ישעה אל עושהו, מ"מ עיניו יכונו אל הפסל לראותו בעת עבודתו ותפלתו אל ה' להשיג רצון על ידו, לויא כי גם עיניו אל קדוש ישראל תראינה יאמין בהשגחת ה' שהוא לכרו משגיח עליו ולא ע"י אמצעי, (לזה אמר קדוש ישראל ששם זה מורה על השגחתו הפרטית המיוחדת שנתבררה ע"י הדיבוק ש"ל עם ישראל, ע"י קדושתם, עד שקדושתו מתחסת אליהם בשם מצטרף, כמ"ש למעלה א, ד, ה' כד):

5

ולעד"ן שישעה לשון יפנה ואמר לשון ישעה לפי שהוא לשון נופל על לשון עושהו ואמר שיהיו כל כך כשרים בימי חזקיהו שאפילו העבודה האלהית לא יעשה אלא לשם שמים ולא לשם שום תכלית או כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס כשכיר יקוה פעלו וזה שאמר ביום ההוא ישעה האדם על עושהו תהיה הפניה לשמו ולא אמר אל עושהו כי אפשר שיהיה פונה אליו כדי שיספק צרכיו ונמצא עבודתו שלא לשמו לכך אמר על עושהו להורו' על התכלית הנכון שהוא על עושהו ועיניו אל קדוש ישראל תראינה וכל מבטם אליו מצד היותו קדוש ונורא מאד ומי יזכה להדבק בקדושתו וזה שאמר ועיניו רוצה לומר כל מגמתו אל קדוש ישראל תראינה ולא אל שכרו והוא מה שפירש ולא ישעה אל המזבחות רוצה לומר אפילו אל המזבחות שבנה לשם השם לא ישעה ולא יפנה אליהם ולא יבטח בזכות המזבחות כי כל פנייתו היא אל קדוש ישראל ולא אל זולתו ומ"ש מעשה ידיו נמשך עם ואשר עשו אצבעותיו ופירושו מעשה ידיו ואשר עשו אצבעותיו הלא הם הע"א לא יראה אפילו ראייה בעלמא וכן האשרים והחמנים כדי שלא לעבור על לא תפנו

אל האלילים וגו' והוא מחמיר אפילו בראיה כל דהו כי בפניה אפילו אל המזבחות אשר לשם השי"ת ולא יפנה ולא ישעה ובוה מוכן אומר אל המזבחות בה"א שאלו היה סמוך עם מעשה ידיו הול"ל אל מזבחות מעשה ידיו כמו שכתב הרד"ק ונרחק בו. ויקשה עוד מה לו להזכיר המזבחות והיה לו להזכיר גוף העבודת אלילים אלא ודאי אל המזבחות בפני עצמו ואפילו המזבחות בהם ושיקטירו בו לשי"ת הלא הם מזבח העולה ומזבח הקטרת. ומ"ש מעשה ידיו ואשר עשו אצבעותיו לא יראה טעם הכפל כי מעשה הע"א כך הוא בתחילה מכה בקורנס בשתי ידיו לעשות מהזהב או מהכסף או מהנחושת גולם תבניתה וזה מעשה ידיו תחילה ואחר כך ויצר אותו בחרט פיתוחי חותם יפתח וזה שאמר מעשה אצבעותיו שלא יעשו הפיתוחים ההם כי אם באצבעותיו לדקות המלאכה כנודע שיעשה באצבעות ולא בכל היד. ואפשר עוד שאמר ישעה אל עושהו שיבטח ויפנה בשי"ת מבחינת היותו עושהו וראוי לרחם עליו מצד שהוא מעשה ידיו יכסוף להצליחו וזה שאמר ישעה על עושהו ולא יבטח בשום זכות שלו כי מה אדם ותדעהו ולא ישעה אל המזבחות כדפרשית.

ו' ט

6

נחתם עון שופכי הדמים, מלכי אדמה הזדים וכל מרגיזי ארץ. לא יכופר לארץ לדם אשר שופך בה כיי"אם בדם שופכו, והכפרה מוכרחת לבוא: בטול כללי לכל מכוונת התרבות של עכשיו, עם כל שקרן ותרמיתן, עם כל זוהמתן הרעה וארסן הצפעוני. כל התרבות, המתהללת בצלצלי שקרים, מוכרחת להכחד מן העולם, ותחתיה תקום מלכות עליונית קדישין. אורם של ישראל יופיע, לכוונן עולם בעמים בעלי רוח חדשה, בלאומים אשר לא יהגו ריק ולא ירגזו עוד על ד' ועל משיחו, על אור חיי העולם ועל התום והאמונה אשר לברית עולמים. וישראל יראה בעיניו שלומת רשעים, יצעוד על חרבנם של המתהללים באלילים החדשים כאשר צעד על חרבות בבל ואשור העתיקות. אז ידע ויוכח, כי אך בו אל אלהי ישראל מושיע. ותשועת ד' בא תבא, הנדפת הכח של הגוים, שקווי כוס התרעלה, מוכרחת היא לבא. פתח ד' את אוצרו ויוציא את כלי זעמו, אם עוד תתאמץ אירופא וכל גוייה להחזיק מעמד בצביונה, לא באמת ולא בצדקה, את ד' לא ידעו ואת דרכיו לא יחפצו ללכת בהם, מצב זה הוא רגעיי ברגעי התולדה, אור התשובה יופיע בהכרח וישליך איש את אלילי כספו ואת אלילי זהבו, וישוב הכל אל טוב ד', אז תכחד התרבות הווית בכל יסודותיה, ספריותיה תיאטריה וכל מכוונותיה, וכל החקים אשר בהבל ועול יסודם וכל נימוסי-החיים הרעים והחטאים כליל יחלפו, ונשגב ד' לבדו ביום ההוא. הארג הרוחני והמעשי, אשר בצביונו ההוי לא היה יכול לעצור, עם כל תפארת חכמתו, בעד שפך דמים רבים ובעד חרבנו של עולם בצורה איזמה כזאת, הרי הוא מוכיח על עצמו, שהוא פסול מעיקרו, "זורו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי כזב", מראשית יסודו, וכל מהלכו כלו אינו כיי"אם עצת שקר ונכלי-רשעים מסובכים, שהם קשורים עם הנטיות הנפשיות והגופניות אשר נתעצמו בהאדריכליות של בנין הלאומים של זמננו, שכחי ד' בכליותם ונושאים את שמו על שפתם, בפייהם ובלשונם. על כן חרב תחרב כל התרבות הווית, ועל משואותיה יתכוונן בנין העולם באמת ובדעת ד'. "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ד' בראש ההרים ונשא מגבעתי ונהרו אליו כל הגוים".

ח' ט